

חולין ב ADDENDUM

משה שווערד

א. מהר"ץ חיות מסכת חולין דף ב עמוד א

רש"י ד"ה וסופג את המ' משום לא ימיר. נ"ב הא דלא נקט משום לא יחליפנו. כמו שכ' למעלה ד"ה לא. משום דתמורה הוי לאו הנל"ע. רק דלא אתי עשה ומנתק תרי לאוי. (תמורה ד ע"ב) ומפ"ז לא לקי רק על לא ימיר דלאו דלא יחליפנו ניתק לעשה ועיין מהרש"א כאן ע"ד התוס' ד"ה וסופג. ועי' רמב"ם פ"א מה' תמורה וש"ת שאגת אריה סי' ע"ח:

ב. בן יהודע על חולין דף ב/א

טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר. פירוש טוב ממי שנודר ואינו משלם מיד אלא לאחר זמן, וממי שנודר ומשלם מיד דהיינו תוך שעה אחת, הוא שאינו נודר כל עיקר, כלומר אינו מזכיר בפיו לשון נדר לומר הרי עלי אלא אומר הרי זה דאין כאן נדר כלל דברי רבי מאיר, אבל ר' יהודה אומר טוב מזה ומזה דהיינו ממי שנודר ואינו משלם אלא לאחר זמן, וממי שנודד ומשלם מיד דהיינו תוך שעה אחת, הוא הנודר ומשלם תוך כדי דבור, שאומר הרי עלי והחפץ או הכסף בידו ונותנו תוך כדי דבור מפני שזה ב' מצות, האחד מצות הנדר שאמר הרי עלי שחייב עצמו לצדקה, והב' מצות הפרעון שפרע תוך כדי דבור ישלם נדרו, מה שאין כן אם אמר הרי זה אין בידו אלא מצוה אחת שהקדיש החפץ או הכסף:

ג. חידושי הריטב"א

ז	חידושי הריטב"א	ח
מכשרתן. והא דלא נקט טעמא שמא יבוא טמא זה לפנים לעזרה כדאמר בן זומא בפסחים ⁴³ שהנכנס למקדש אפילו טהור טעון טבילה ואסור לשחוט בסכין ארוכה שמא ימשך לפנים ⁴⁴ . וי"ל ⁴⁵ דאפילו לבן זומא התם הוא בטהור, אבל טמא מזהר זהיר. והקשו בתוספות האיך אפשר לטמא לשחוט במוקדשין והלא אין שחיטת קדשים אלא בעזרה ⁴⁶ , ואם הוא טמא מת הרי הוא אסור לכנוס אפילו בחיל כדתנן במשנה ראשונה במסכת כלים ⁴⁷ החיל מוקדש שאין זבין ⁴⁸ וטמאי מתים נכנסים לשם, ואם הוא טמא שרץ הרי אסור לכנוס לעזרת נשים מיהת, ואפילו טבול יום גמי וכדתנן התם בהדיא ⁴⁹ ועזרת נשים רחבה קל"ה אמות כדאיתא במסכת מדות ⁵⁰ ומנין לו סכין ארוכה כ"כ. ועוד ⁵¹ דאם היא ארוכה כ"כ היאך יש לחוש כלל שמא יגע הא ודאי מילתא דלא	שכיח הוא שלא גזרו בהו בשום מקום. <u>ותירצו דאלו מדאורייתא אפילו טמא מת מותר בכל מחנה לוי' דכתיב⁵² ויקח משה את עצמות יוסף עמו, עמו במחיצתו⁵³, וכ"ש טבול יום שאינו אלא מדרבנן כדתניא⁵⁴ החצר החדשה⁵⁵ שחדשו בה דברים ואמרו טבול יום אל יכנס למחנה לוי', וכי גזור רבנן בטומאה שאירעה בחוץ אבל בטומאה שאירעה בפנים הוא צריך להתעכב שם לצורך מצותו לא גזרו⁵⁶, כדתנן במסכת תמיד⁵⁷ אירע קרי בא' מהם ירד לו דרך מחילה לבית הטבילה ירד וטבל עלה ונסתפג בא וישב לו אצל אחיו הכהנים במדורת בית המוקד⁵⁸, והא מדורת בית המוקד בעזרה היא וחצי' בקדש כדאיתא במסכת מדות⁵⁹ וכהן זה שהוא טבול יום עומד שם עם אחיו הכהנים לצורך מצותו כדאמרן. ועוד אמרו בתוס'⁶⁰ דאפי' בטומאה</u>	

שאירעה בחוץ לא גזרו אלא במקום שמשמש כניסה ויציאה, אבל מן הצדדין לא גזרו והב"ע מן הצד⁶¹ ורבינו הרמב"ן ז"ל⁶² כתב שאין אנו צריכין לכל זה דהכא בדין שחיטה איירי למי שהי' טמא והי' בפנים, או שנטמא שם או שנכנס במזיד⁶³ שהוא אסור לשחוט בקדשים. ואם שחט ואמר ברי לי שלא נגעתי שחיטתי כשירה. הקשו בתוספות⁶⁴ מאי אריא ברי לי דהא עזרה רשות הרבים כדאיתא בפ"ק דפסחים⁶⁵, וספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור⁶⁶, ותירצו דהתם בספק שקול, אבל הכא קרוב הדבר שנגע מתוך שטרוד בשחיטתו ובכי הא

לא אמרו ספיקו טהור. וכדאמרי' בפ"ק דנדה⁶⁷ גבי היה מתעטף בטליתו וטהרות וטומאות בצידו וכו' ואם א"א לו א"כ נגע טמא, ומוכח התם דלא סוף דבר שא"א דא"כ פשיטא, אלא שהיה קרוב ליגע⁶⁸. וכן אמרו בתוספתא⁶⁹ אם א"א אלא א"כ נגע ספיקו טמא אלמא לאו דוקא א"א, וברשות הרבים עסקי' ואפ"ה ספיקו טמא מפני שקרוב לטומאה יותר מן הטהרה⁷⁰. עוד תירצו דשאני ספק טומאה דגבי שמירת מוקדשים דכיון דבעי למעבד בהו שימור ואפי' היסח הדעת פוסל בהם לא שרינו בהו ספק שימור, וכן תירץ רבינו הרמב"ן ז"ל⁷¹. וזה עיקר דהא ודאי בסכין ארוכה ספק שקול הוא ולא דמיא להאי דנדה.

דבחיל לא גזרו להכנס לטבול יום קשור לתירוצו של ר"י דגזרו רק בעז"ז כיון שמשמש כמקום כניסה ויציאה. אבל התוס' בנבחים לב, א כתבו זאת אליבא דר"ת שלא גזרו רק בעז"ז. ואף דלר"ת אין צורך בכך כדי לתרץ את סוגייתנו, שהרי כתב דבטמא הנטמא בפנים לא גזרו, אפ"ה הדין דין אמת דבחיל וכד' לא גזרו על טבול יום. וכ"כ התוס' בפסחים צב, א ד"ה טבול יום וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מהל' ביהב"ח ה"ז: "עזרת נשים מקודשת מן החיל שאין טבול יום נכנס לשם". וכ"ה בפ"ג מהל' ביאת מקדש ה"ה וכן פי' הגר"א בתמיד א, א ד"ה וישב, שלא כשיטת רש"י בפסחים שם ד"ה חצר החדשה וביבמות ז, ב ד"ה למחנה לוי, שהכונה להר הבית. ⁶¹ ברמב"ן: "הילכך משכחת לה בעומד באחת מן המקומות הסמוכין כגון שערי נקנור ושחט בסכין ארוכה במחנה שכניה". ועיי' תוס' ונבחים לב, א דרבינו אפרים ה"י מפרש דשחיט טמא בסכין ארוכה דרך גגין ועליות דלא נתקדשו, עיי"ש. ⁶² כ"ה בחי' ד"ה ונ"ל. ⁶³ הנוסח ברמב"ן: "שעבר טמא ונכנס או עבר ושהה ובא לשחוט". וברשב"א הביא בשמו: "שעבר ונכנס ובא לשחוט". והק' הרשב"א דלמ"ד בגמ' דהכא עיקר ולאשמועינן דינא דטמא במוקדשין תנן, אמאי נקיט שמא יגע בבשר, הא פשיטא דלכתחילה לא ישחוט שאין מניחין אותו להתעכב בעזרה. ⁶⁴ ד"ה דליתיה. וכ"ה בתוס' הרא"ש. אמנם התוס' הק' כן ע"ד הגמ' דבעינן לאחריים רואים אותם דליתיה קמן דנשיילי, וכתב הנוב"י מה"ק יור"ד סי' ד דבברי לי ל"ק הא הוי ס"ט ברה"ר, דכל היכא דאיכא לביורוי מבררינן. והק' הכתב סופר, הדור רביעי והאחייעור (ח"ב סי' א) דעדיין ק' ליסגי אף באומר שמא, ובגמ' משמע שחייב לומר ברי. ותי' בדור רביעי דאם הוא עצמו מסתפק ולא ידע אם נגע, קרוב לודאי דנגע דלא רמיא אדעתיה ול"ה ס"ט ברה"ר, משא"כ בליתא קמן דנשיילי אפשר שנוהר מליגע והוי ס"ט ברה"ר. אמנם הרמב"ן ורבינו הביאו קו' התוס' על דברי הגמ' באומר ברי, וכ"ה בתוס' נדה ה, ב ד"ה ואם, וכ"כ

הנוב"י בדעת הרמב"ם שהשמיט דבקדשים צ"ל ברי לי. ⁶⁴ יט, ב. ⁶⁵ טהרות, פ"ד מ"א. ⁶⁶ ה, ב. ⁶⁷ וכ"כ רבינו בחי' למכות ד, א שאפשר לגרוס בגמ': "א"א לשלשת לוגין מים שלא יהו במקום אחד", והכוונה שהדבר הוא בדרך כלל, והביא ראיתו שכתב כאן. ⁶⁸ פ"ד, א. ⁶⁹ בתוס' שם יישבו: "משום דרוב פעמים לא יכול להזהר מליגע". והק' הגר"א ויטרמן הי"ד בקובץ ענינים, דא"כ כיצד באמר ברי לי נאמן, הרי אם ע"א אינו נאמן נגד חזקה ק"ו שא"ג נגד רובא דעדיף [אמנם בש"ש, ש"ו פ"ז, כתב בשם הפנ"ר דע"א נאמן נגד הרוב דאינו אלא מברר המיעוט ממנו חולק עליו, עיי"ש]. ובחי' העילוי ממיציט (מוסד הרב קוק, ירושלים תשל"ד) סי' פד, כתב דכוונת התוס' שרוב פעמים אינו יכול להזהר מליגע, הפי' בכל השחיטה א"א שלא יגע אבל אין ז"א שנוגע במשך כל השחיטה, וא"כ ייתכן שנגע קודם גמר פירכוס או קודם גמר שחיטה ולכן בברי לי נאמן, ובלא ברי לי הוי ספק השקול ואין זה שייך לס"ט ברה"ר, דהא הספק הוא אם נגע בשעה שהוכשרה לקבל טומאה או קודם לכן, וטמא מספק, וס"ט ברה"ר מיקרי אם הספק הוא בטומאה עצמה אי נגע או לא נגע, ולא אם הספק הוא בטומאה עצמה או לא. אמנם הרמב"ן לא נקט כדברי התוס' משום רוב, אלא משום רגלים לדבר שנגע, וכן משמע מדברי רבינו שכתב "מפני שקרוב לטומאה יותר מן הטהרה", ולכן ל"ק אמאי נאמן בברי לי, דאין זה נגד הרוב. אמנם הרמב"ן דחה תי' זה כיון דהלכתא גמירי לה דס"ט ברה"ר טהור, הכוונה אפי' בדאיכא רגלים לדבר, דאל"כ אמאי איצטריך הלכתא, לוקמי אחזקה. אמנם התוס' לקמן ט, ב ד"ה התם כתבו דאיצטריך הלכתא להיכא דליכא חזקה, ועיי' ש"ש, ש"א, פ"ז, וייתכן שגם רבינו סובר כהתוס' ומשום כך לא דחה תי' זה כהרמב"ן. ⁷⁰ בחי' ד"ה ואיכא, ועיי' באו"ש פ"כ מהל' שאר אבות הטומאות ה"א, דגם הרמב"ם סובר כך, ובשו"ת שואל ומשיב מהד"ר, ח"ב סי' קסד כתב

סימן ב

בשיטת ה' אר"י ששחיטה בלא ברכה פסולה

ברא"ש ובמרדכי ריש חולין, הביאו בשם הלכות אר"י ישראל, שהשוטח בלא ברכה שחיטתו פסולה, והביאום הט"ז יור"ד (סימן יט), ונלאו חכמי לב להבין טעמו ונמוקו ומקורו של דבר זה מהש"ס, עיין ח' נודע ביהודה (מהד"ק יור"ד סי' ב) שהביא להקשות עליו ממשנה ריש חולין, וכולן ששחטו ואחרים רואים אותן שחיטתן כשרה", והרי חרש שדברו בו חכמים, אינו שומע ואינו מדבר, וא"כ שחט בלא ברכה ומ"מ שחיטתו כשרה, והנבוי מוסף להקשות מההיא דורק סכין וחלכה ושחטה שלא כיון כלל לשחוט וא"כ לא בירך, ומתרחץ הנבוי דעמו של הלכות אר"י ישראל הוא משום דס"ל דכיון דהויד ולא בירך והברכה שייכא לשחיטה, הו"ל כמומר לאותו דבר או עכ"פ כחשוד לאותו דבר והשחיטה פסולה ע"פ הדין, או שס"ל משום קנס אלא שס"ל לקנס ולאסור גם לאחריו וכ"ז במחויב לברך ולא בירך, אבל זרק סכין שלא היתה כונתו לשחוט ואינו מחויב לברך, אינו חשוד כלל וגם לא שייך למקנסיה ולכן שחיטתו כשרה, וכן בחרש דמתניתין לא קשה דאינו מחויב לברך, עכ"ד, ועדיין חסר לנו מקור לדברים הללו שבשביל חסרון ברכה שחיטתו פסולה ונעשה כחשוד, וגם למה יגרע מהא דמבואר במשנה השוחט בשבת ויה"כ דאע"פ שמתחייב בנפשו שחיטתו כשרה ובשביל חסרון ברכה תהא שחיטתו פסולה, עיין פתחי תשובה יור"ד (סימן יט ס"ק א) שתמה על חירוק הנבוי, שהרי ברא"ש ריש חולין מביא להלכות א"י בלשון, "שכח ולא בירך שחיטתו פסולה", משמע דגם בשוגג אסור, דלית כאן טעם מומר או חשוד, כיון דבשוגג מיידי.

ונראה להסביר דברי הלכות אר"י ישראל בהקדם המחלוקת של הבבלי הירושלמי בברכת המצות אם היא דאורייתא או דרבנן, שבגמרא ברכות (דף טו ע"א) אמרו על מתניתין דחרש המדבר ואינו שומע לא יתרום: ,תרומה משום ברכה הוא וברכה דרבנן ולא בברכה תליא מילתא", הרי מפורש בגמרא שברכת המצות אינה אלא מדרבנן, אמנם בירושלמי ברכות (פ"ו ה"א) כתב: ,ומניין שכל המצות טעונות ברכה רבי תנחומא רבי יודא בר כהנא בשם ר"א, ואתנה לך את לחות האבן התורה והמצוה, הקיש תורה למצוה, מה תורה טעונה ברכה אף מצות טעונות ברכה", ובפשוטו משמע דדרשה גמורה היא מדפריך ומנין שכל המצות טעונות ברכה ועל תקנתא דרבנן ל"ש כ"כ מגיין, ועוד דמיייתי לה מקראי דמשמע דכל עיקר דין חיוב ברכות מקרא ילפינן להו, ואדרבה על גמרא דידן דפשיטא לן דברכת

הר

המצות דרבנן, יש להקשות, דאמאי לא יליף לה מהך היקישא דדריש בירושלמי, ועיין בתוס' סוכה (דף לא ע"א, ד"ה ור"א) היקישא אדם דן מעצמו ולא בעינן שקבלה מרבו כמו גזירה שה, וגראה דהא דלא דריש בגמרא דידן הך היקישא, משום דלשיטתו אויל ברכות (דף ה ע"א), דדריש לה להאי קרא ואתנה לך את לחות האבן וגו' לענינים אחרים, תורה זה מקרא והמצוה זו משנה וכו', ולפי דרשה זו ליתא לה הך היקישא דמצות התורה, ושפיר סבירא ליה דברכת המצות דרבנן.

והנה לשרן הגמרא ברכות (דף טו ע"א) הג"ל, אבל תרומה משום ברכה וברכה דרבנן ולא בברכה תליא מילתא", לכאורה תמה, דמה לו להתירך ולהזכיר דברכה דרבנן, ולמה לא נקט בקצרה דברכה אינה מעכבת, וכן הקשה בשגתא אר"י (סימן ז), וכן הרגיש הפני יהושע שם, אבל ראה זה חרש בספר ברכה משולשת, חדושים על מסכת ברכות ובתוספות הרא"ש כתב בזה"ל, אבל תרומה פשוט ברכה וברכה דרבנן דאי עבד שפיר דמי, אבל אי הוה ברכת תרומה דאורייתא משמע דתרומתו אינה תרומה דברכה מעכבת הפשרה, אע"ג דברכות אינן מעכבות, היינו משום דהוינן מדרבנן אבל אי הוינן דאורייתא מעכבות ולא הוי הפרשה עכ"ל הרא"ש, ודברים הללו לא שופתם עין הגאונים השאג"א והפ"י כי בימיהם עוד טרם נדפס ולא יצא לאור, ונמצינו למדין מתוך דברי הגמרא דברכות הנו', דלהירושלמי דסבירא ליה ברכת המצות דאורייתא, שוב הדין נותן שתהא הברכה מעכבת, שהרי כן מבואר להדיא, דדוקא משום דברכה דרבנן לא בברכה תליא מילתא, הא אי ס"ד דתרומה דאורייתא, מעכבת שפיר ואינו יוצא ידי חובת המצוה.

אולם קשה לי מדברי הירושלמי ריש פרק היה קורא, הביאורו תוס' ברכות (דף יג ע"א ד"ה היה קורא), דקאמר שם ואת אומרת ברכות אינן מעכבות, דבמתניתין היה קורא בתורה ולא בירך הברכות ומכל מקום אם כיון לכו יצא, ולפי שיטת הירושלמי דברכת המצות דאורייתא הו"ל למימר דברכה מעכבת המצוה, והנה בספר ישרות יעקב או"ח (סימן ס) הקשה על הירושלמי תזה בזה"ל: ,קשה לי דאמנת אי אפשר לומר שלא יצא ידי חובת קיש דאורייתא אם לא בירך הברכות שהרי כל ענין הברכה אינה רק מדרבנן ואף אי ניטא דברכות מעכבות היינו מדרבנן, עכ"ל, וכ"ז גרס לו שלא נדפס ולא נראה כיטור דברי הרא"ש הנו' ולכן הפליג לומר דאי אפשר שלא יצא ידי חובת קיש אם לא בירך תחילה, אבל אנו בדין שזכינו לראות מאורות דברי הרא"ש, שפיר יש לדון דאפשר ואפשר שלא יצא בלי הברכות ואדרבה דיש להקשות לאידך גיסא דכיצד מוכיח דברכות אינן מעכבות הא לשיטת הירושלמי ברכות דאורייתא וכל דאורייתא מעכבת, חז"ל יתכן הירושלמי פליג על תלמודא דידן בסבירא זו וס"ל דאע"ג דברכות דאורייתא מי"מ ברכות אין מעכבות ואין העכו"ב תלוי בזה אי דאורייתא או דרבנן, דלא כדאמרינן בגמרא דידן, וקושיא הישועות יעקב מתורצת גם בדרך הזה, דהא לא שייך להקשות על הירושלמי מאי קמ"ל פשיטא דברכות אינן מעכבות, דהא טובא אשמועינן, דאפילו לשיטת

צבי

הלכות שחיטה

הירושלמי דברכות דאורייתא, נמי הדין הוא דאין מעכבין, דלא בגמרא דידן, אלא דמי"מ קשה לי לומר דהירושלמי פליג על מילתא דפשיטא לן בתלמודא דידן, דלמ"ד ברכה דאורייתא מעכבת המצוה וכן משמע דלהישועות יעקב נמי פשיטא ליה, דאי ס"ד ברכה דאורייתא, הדין נותן שתהא הברכה מעכבת, ואפשר פלוגתא לא מפשינן.

אמנם כד נע"ן, מאי דקאמר הירושלמי זאת אומרת ברכות אין מעכבות, לא מסקנת הדברים הוא, אלא החור ודוחה הוכחה זו, דאמרינן שם, התיבון ואינו מפסיק ולא תנינא והכא אע"ג דלא תנינא צריך לברך, היינו הירושלמי דוחה מה שהוכיח דמדלא הזכיר ברכות במשנה, דברכה לא מעכבת, ד"ל תנא ושייר וכמו שלא הזכיר במתני' התנאי שצריך שלא יפסיק, אע"ג דהפסק מעכב, ה"ה דברכה מעכבת, מי"מ לא תני לה, אבל באמת מיידי מתני' שבידך לפניה כדון, ולכן יוצא, וא"כ יתכן דגם מעיקרא מאי דקאמר הירושלמי ז"א דברכות אין מעכבות, רק בדרך קרטיא אומר כן, כלומר והרי ברכות דאורייתא הו"ל למימר דברכה מעכבת ומתרחץ דאח"כ דברכות מעכבות, וכאן מיידי שבידך אלא דלא הזכיר הברכה במתניתין.

והלום ראיתי להמסכתות יעקב (א"ח סי' עה) מביא מסקנת הירושלמי הנו' דברכת קיש מעכבת וקשה לו דהא אנו קיייל דברכות אין מעכבות והוא נגד הירושלמי והחוק לתרץ שם, אבל לדברינו אין כאן סתירה כלל, הירושלמי לשיטתו דברכות המצוה דאורייתא, ס"ל דהברכה מעכבת ומוכרח לאוקמי למתניתין הוה קורא בתורה דמיידי שבידך הברכות דאם לא כן לא יצא, משא"כ להלמודא דידן דברכת המצות דרבנן דאי דברכה לא מעכבת, וכדאמרינן דלא בברכה תליא מילתא, ויוצא ידי חובת קריאת שמע בלי ברכות.

המתבאר מכל הג"ל דשיטת הירושלמי שברכת המצות היא מדאורייתא, וכפי שמפרש הרא"ש בחדושיו בגמרא דידן, דכל עיקר הדין דברכות אינן מעכבות הוא משום דקיי"ל דברכות הן דרבנן, אבל אילו הו"ן דאורייתא היו מעכבות, סבירא להדיא דברכה שהיא מן התורה או למ"ד דאורייתא, הדין נותן שהברכות מעכבות המצוה, ורבינו סעדיה גאון בשו"ת שערי צדק (שער ב סי' ט) ובתשובות הגאונים רגילים הם תמיד להזכיר את התלמוד ירושלמי בשם תלמודא דארץ ישראל, וא"כ נכון מאד הלכות א"י לשיטתו דתלמודא א"י, דברכות המצות הן דאורייתא ומכיון דברכה דאורייתא הרי היא מעכבת המצוה פסולה וכן השחיטה פסולה, ובמקום אחר תארכתי בשיטת הירושלמי הג"ל, דלכאורה תמה ממשנה שלמה ריש תרומות (פ"א משנה ו) דהאלם שתרם תרומתו תרומה, ואמרתי לחלק הדיכא דאגוס הוא, אגוס רחמנא פטריה ולא בר חיוב ברכה הוא ולא מעכבת, והכל מירושב הדק היטב, דמתניתין דחרש ששחט שחיטתו כשרה, הרי אגוס הוא ופטור בברכה ולא מעכבת כמו אלם שתרם, וה"ל אר"י במי שיכול לברך ולא בירך מדבר, דברכת המצות דאורייתא מעכבת ולכן שחיטתו פסולה, ולא קשה גם מההיא דורק סכין ושחטה, ד"ל דס"ל בתלמודא דידן דברכת המצוה דרבנן ולכן הברכה אינה מעכבת.